Babol Univ Med Sci

Original Article

Caspian Journal of Scientometrics. 2018; 5(1): 45-52

DOI: 10.22088/cjs.5.1.45

Comparing citation behavior of theses and research projects

Kaviani E (PhD) [1]

Bahrami Sh (PhD) [2*]

1. Department of Educational Sciences, Kermanshah Branch, Islamic Azad University, Kermanshah, Iran.

2. Department of Sport Management, Kermanshah Branch, Islamic Azad University, Kermanshah, Iran.

Corresponding Author:

Shahab Bahrami

Department of Sport Management, Kermanshah Branch, Islamic Azad University, Kermanshah, Iran.

Email:

bahramishahab@yahoo.com

Abstract

Background and aim: One of the areas of content analysis is citation analysis. The aim of this study was to do citation analysis of theses and research projects in Islamic Azad University of Kermanshah.

Material and methods: The statistical population of this scientometric study was 351 documents including master's theses (307) and research projects (44), selected based on stratified sampling among 4000 documents using Morgan's table. Data were collected using a researcher-made checklist and analyzed through descriptive and inferential statistics (Kolmogorov-Smirnov, Kruskal-Wallis and Friedman tests).

Findings: Findings showed that there was a significant difference between the number of Persian and non-Persian resources in master's theses and research projects. Moreover, there was a significant difference between the number of sources of master's theses and research projects based on update and type of resources (P=0.001).

Conclusion: More Persian resources are cited in theses than research projects.

Keywords: **Thesis, Citation analysis, Content analysis, Research project**

[Downloaded from cjs.mubabol.ac.ir on 2026-09-05]

[DOR: 20.1001.1.24234710.1397.5.1.5.3]

[DOI: 10.22088/cjs.5.1.45]

مجله علم سنجی کاسپین
Caspian Journal of Scientometrics

دانشگاه علوم پزشکی بابل، مجله علم سنجی کاسپین
سال پنجم، شماره اول، بهار و تابستان ۹۷، صفحه ۵۲-۴۵

Original Article
DOI: 10.22088/cjs.5.1.45

مقایسه رفتار استنادی در پایان‌نامه‌ها و طرح‌های پژوهشی

الهام کاویانی (PhD)[۱]
شهاب بهرامی (PhD)[۲*]

۱. گروه مدیریت آموزشی، واحد کرمانشاه، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمانشاه، ایران.
۲. گروه مدیریت ورزشی، واحد کرمانشاه، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمانشاه، ایران.

***نویسنده مسئول:**
شهاب بهرامی
کرمانشاه، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد کرمانشاه، گروه مدیریت ورزشی.

Email:
bahramishahab@yahoo.com

چکیده

سابقه و هدف: یکی از حوزه‌های تحلیل محتوا، تحلیل استنادی (Citation Analysis) است. هدف تحقیق حاضر تحلیل استنادی پایان‌نامه‌ها و طرح‌های پژوهشی دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمانشاه بود.

مواد و روش‌ها: این تحقیق از نوع علم‌سنجی است و جامعه آماری آن ۳۵۱ سند شامل پایان‌نامه کارشناسی ارشد (۳۰۷ مورد) و طرح پژوهشی (۴۴ مورد) است که با استفاده از نمونه‌گیری طبقه‌ای از بین ۴۰۰۰ سند با استفاده از جدول مورگان انتخاب گردید. برای گردآوری داده‌ها از سیاهه وارسی محقق ساخته و برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی و استنباطی (آزمون‌های آماری کلموگروف اسمیرنوف، کروسکال والیس و فریدمن) استفاده شد.

یافته‌ها: یافته‌ها نشان داد که تفاوت معناداری بین تعداد منابع به زبان فارسی و غیرفارسی در پایان نامه‌های کارشناسی ارشد و طرح‌های پژوهشی وجود دارد (P=۰/۰۰۱). همچنین بین تعداد منابع پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد و طرح‌های پژوهشی بر اساس روزآمدی و نوع منابع تفاوت معناداری وجود دارد (P=۰/۰۰۱).

نتیجه‌گیری: در نگارش پایان‌نامه‌ها برخلاف طرح‌های پژوهشی بیشتر به منابع فارسی استناد می‌شود.

واژگان کلیدی: **پایان‌نامه، تحلیل استنادی، تحلیل محتوا، طرح پژوهشی**

مقدمه

پژوهش وجه مهمی از فعالیت‌های انسان شده است و دانش بشری به کمک پژوهش رشد می‌کند، گسترش می‌یابد و سرانجام به گسترش مرزهای معرفت و دانش‌پژوهی می‌انجامد. پیشرفت‌های هر جامعه‌ای در نتیجه پژوهش به دست آمده است. افزون بر آن، پژوهش یاری‌رسان انسان در پیدا کردن راه حل مسئله و حل تضادها است (۱).

دسته‌ای از فعالیت‌های پژوهشی که در توسعه علوم نقش بسزایی داشته‌اند، پایان‌نامه‌ها، رساله‌ها و طرح‌های پژوهشی بوده‌اند. آنچه که این دسته از اسناد پژوهشی را از دیگر متون متمایز می‌سازد، پرداختن به موضوع‌های بدیع و ارائه نگرش‌های نو است. بدین سان مسائل و موضوع‌های مطرح شده در متون پایان‌نامه‌ها اغلب بکر و دست اول بوده و بر این اساس نگرش‌ها و رهیافت‌های ارائه شده توسط آنها در نوع خود منحصر به فرد تلقی می‌شوند. پایان‌نامه‌ها همواره در زمره اصلی‌ترین منابع تحقیقات به شمار می‌آیند و یکی از ابزار و وسایل پژوهشی دانشجویان محسوب می‌شوند. این گونه متون اطلاعاتی توان و قابلیت‌های اطلاعاتی شگرفی دارند و پیوسته نقش بسزایی در پژوهش‌های آتی دانشجویان ایفا می‌کنند (۲). این امر در مورد رساله‌های دکتری و طرح‌های پژوهشی نیز صادق است. با توجه به اهمیت این دسته از فعالیت‌های پژوهشی، این اسناد باید به صورت علمی مورد تحلیل قرار گیرند تا مشخص شود که آیا از مسیر درست منحرف نشده‌اند و دارای اهداف کاربردی و کمک به حل معضلات و مشکلات جامعه هستند یا خیر. یکی از روش‌های علمی که در این زمینه می‌تواند برای تحلیل دقیق و منصفانه فعالیت‌های پژوهشی مورد استفاده قرار گیرد، تحلیل محتوا است. از جمله امتیازات روش تحلیل محتوا نسبت به سایر روش‌ها، امکان عملی انجام آن و دور نگه داشتن یافته‌های پژوهش از نظرهای شخصی و تعصب‌ها است که احتمالاً در سایر روش‌ها تا حدی دیده می‌شود (۳).

یکی از حوزه‌های تحلیل محتوای، تحلیل استنادی (Citation Analysis) است. سنت علمی ایجاب می‌کند که هرگاه دانشمند یا فن‌آور مشهوری مقاله‌ای منتشر می‌کند، باید خوانندگان خود را به مقالات قبلی که به موضوع کار وی مربوط می‌شوند، ارجاع دهد. چنین ارجاع‌هایی رویدادهای پیشین یک فعالیت را نشان داده و اطلاعات کتاب‌شناختی لازم را در اختیار خواننده‌ای که مایل است درباره جنبه‌ی خاصی از موضوع، اطلاعات بیشتری به دست آورد، قرار می‌دهند (۴). در این زمینه Rubin عقیده دارد که تحلیل استنادی، بررسی فراوانی و الگوی استنادها در مقالات و کتاب‌ها و منابع دیگر است (۵). با استفاده از روش تحلیل استنادی، نه تنها می‌توان به بررسی انگاره‌ی رفتار استنادی جامعه‌ی مورد پژوهش پرداخت بلکه با استفاده از نتایج حاصله می‌توان میزان تأثیر مجموعه منابع کتابخانه در شکل‌گیری متون علمی را نیز بررسی کرد و از آن برای سیاستگذاری مجموعه‌سازی کتابخانه‌ها بهره گرفت (۶).

همچنین، با تحلیل استنادی می‌توان دریافت که تحولات علمی چگونه صورت می‌گیرد و مسیری که هر رشته علمی طی می‌کند،

[Downloaded from cjs.mubabol.ac.ir on 2026-09-05]
[DOR: 20.1001.1.24234710.1397.5.1.5.3]
[DOI: 10.22088/cjs.5.1.45]

چیست و الگوی واقعی کسب اطلاعات و یا پخش یافته‌های علمی و فنی چگونه است (۷).

پژوهش‌های زیادی در زمینه تحلیل استنادی در حوزه‌های مختلف علمی در داخل و خارج از ایران انجام گرفته است که نشریات، پایان‌نامه‌ها، رساله‌ها، طرح‌های پژوهشی، مقالات همایش‌ها و ... را مورد بررسی قرار داده‌اند، با این حال در این تحقیق با توجه به وسعت این پژوهش‌ها، تنها به برخی از تحقیقات در زمینه پایان‌نامه‌ها، رساله‌ها و طرح‌های پژوهشی اشاره خواهد شد. به عنوان نمونه، Salem و همکاران نشان دادند که در آخرین مقطع یعنی در سال‌های ۸۶-۸۲ افزایش قابل ملاحظه‌ای در میانگین استفاده از این استنادها مشاهده شد. میانگین استفاده از مقالات دارای ISI در هر پایان‌نامه دو برابر شده بود، اما استفاده از منابع الکترونیکی افزایش جزیی نشان داد. میانگین تعداد منابع مورد استفاده ۲۸/۰۷ مورد بود. ۵۰/۰۱٪ پایان‌نامه‌ها استانداردهای نگارش استنادها را رعایت کرده بودند. استفاده از روش هاروارد در نگارش استنادها در سال ۷۶-۷۲ بیشترین فراوانی را تشکیل می‌داد (۸).

در مطالعه زندیان و آشوری به بررسی محتوای استنادی پایان‌نامه-های رشته تربیت بدنی دانشگاه تهران با موجودی کتابخانه و تولیدات علمی اعضای هیئت علمی پرداخته شده است، یافته‌ها نشان داد که ۳۶/۷۱ درصد از منابع فارسی و ۶۳/۲۹٪ از منابع لاتین بودند (۶).

سیدین و باب‌الحوائجی نیز با تحلیل محتوای پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی برخی از دانشگاه‌های آزاد، گزارش کردند که حدود ۷۰/۰۶٪ از منابع استفاده شده فارسی و ۲۹/۹۴٪ لاتین بوده‌اند و در تمام سال‌ها، تعداد منابع فارسی استفاده شده در پایان‌نامه‌ها از تعداد منابع لاتین بیشتر بوده است (۹).

Condic با بررسی پایان‌نامه‌های دانشجویی دانشگاه اوکلند گزارش کرد دانشجویان در تمام دوره‌های زمانی به یک مجموعه متنوع اسناد شامل مقالات نشریات، جزوات، گزارش‌های فنی و پایان‌نامه‌ها استناد کرده‌اند و مقالات نشریات و جزوات دانشگاه در درجه اول مورد استناد قرار گرفته‌اند. همچنین، دانشجویان از مقالات نشریات با ضریب تاثیر کمتر استفاده کرده‌اند، در حالی که استناد به نشریات دانشگاه با ضریب تاثیر نسبتا بالا بود. علاوه بر این، متوسط روزآمدی منابع مورد استفاده دانشجویان ۱۲/۴ سال بود، در حالی که متوسط روزآمدی نشریات دانشگاه ۹/۶ سال بود (۱۰).

همچنین، نتایج Rosenberg با تحلیل استنادی پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد و دکتری جامعه شناسی و مردم شناسی اورشلیم نشان داد که درصد استناد به کتاب‌ها بیشتر از نشریات است و غالب استفاده از کتاب‌ها به شکل چاپی و استفاده از نشریات با فرمت چاپی و الکترونیکی بود و زبان غالب استفاده شده زبان انگلیسی بود. روزآمدی منابع استفاده شده به طور متوسط ۱۵ سال بود که در مورد کتاب‌ها میانگین روزآمدی بیشتر از نشریات بود. ۹۵٪ از کتاب‌ها و ۸۲ درصد از نشریات در کتابخانه دانشگاه موجود بودند (۱۱). علاوه بر این، Becker & Chiware با تحلیل استنادی پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد و دکتری دانشکده مهندسی دانشگاه تکنولوژی جزیره Kip نتیجه گرفتند که دانشجویان کارشناسی ارشد و دکتری از منابع ارائه شده در کتابخانه استفاده می‌کنند و بیشترین منابع مورد استفاده نشریات هستند و کتاب‌ها در رده بعدی قرار دارند (۱۲).

Tonta & Umut در دانشگاه هاستپ ترکیه در پژوهشی استنادهای صد پایان‌نامه کارشناسی ارشد و دکتری کتابداری و اطلاع‌رسانی ارائه شده در فاصله سال‌های ۱۹۷۴ تا ۲۰۰۲ میلادی، را بررسی کردند. نتایج نشان داد که پایان‌نامه‌های دکتری ۲/۵ برابر پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد به منابع استناد کرده‌اند. تک نگاشت‌ها بیش از ۵۰ درصد استنادها هستند و بعد از آن، نشریات ادواری ۴۲٪ استنادها را تشکیل می‌دهند. اکثر استنادها تک نویسنده بودند و به اعتقاد محقق، با استفاده از یافته‌های این پژوهش می‌توان فهرستی از مجلات هسته این رشته را برای استفاده در کتابخانه معرفی کرد (۱۳).

یکی از واحدهای با اهمیت دانشگاه آزاد، واحد کرمانشاه است که در بسیاری از حوزه‌ها در منطقه غرب کشور در جایگاه اول قرار دارد. این دانشگاه سالهاست که در بخش تحصیلات تکمیلی دانشجو می‌پذیرد و پایان‌نامه‌های زیادی از آنها به نگارش در آمده است که بعد از گذشت این سال‌ها، محتوای این پایان‌نامه‌ها، رساله‌ها و طرح‌های پژوهشی از نظر استنادی نیاز به تحلیل دارد. با تحلیل استنادی پایان‌نامه‌ها و طرح‌های پژوهشی این واحد دانشگاهی می‌توان یافته‌های بسیار جالبی را در مورد کیفیت منابع استناد شده از جمله اهمیت استفاده از منابع به روز، استفاده از انواع منابع، استفاده متعادل از منابع داخلی و خارجی و کارهای غیراخلاقی در نوشتن منابع پایان‌نامه بدست آورد. به همین جهت، در پژوهش حاضر پایان‌نامه‌ها و طرح‌های پژوهشی دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمانشاه مورد تحلیل استنادی قرار می‌گیرند.

مواد و روش‌ها

روش پژوهش مورد استفاده در این مطالعه بر اساس استراتژی توصیفی و بر اساس هدف کاربردی است که به روش علم‌سنجی با استفاده از تحلیل استنادی صورت گرفته است. جامعه آماری پژوهش حاضر، کلیه پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد و طرح‌های پژوهشی انجام شده در دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمانشاه است که تعداد آن در محدوده زمانی تعیین شده (پایان سال ۱۳۹۴)، حدود ۴۰۰۰ سند بود و با توجه به اینکه تعداد رساله‌های دکتری کم بود (یک مورد)، از جامعه تحقیق حذف شد و تنها پایان‌نامه‌ها و طرح‌های پژوهشی مورد بررسی قرار گرفتند. با توجه به جدول تعیین حجم و نمونه مورگان تعداد ۳۵۱ سند (۴۴ طرح پژوهشی و ۳۰۷ پایان‌نامه کارشناسی ارشد) به عنوان نمونه آماری با استفاده از نمونه‌گیری طبقه‌ای انتخاب شدند. ابزار مورد استفاده در این تحقیق شامل چک لیست است که در مطالعه عسگری و همکاران (۱۳۹۳) مورد استفاده قرار گرفته است. با توجه به اینکه برگه کدگذاری اشاره شده برای تحلیل استنادی مقالات است، برگه‌های کدگذاری برای مطالعه حاضر توسط چهار تن از صاحب نظران حوزه تحلیل محتوا و تحلیل استنادی مورد بررسی و روایی صوری و محتوایی

[Downloaded from cjs.mubabol.ac.ir on 2026-09-05]
[DOR: 20.1001.1.24234710.1397.5.1.5.3]
[DOI: 10.22088/cjs.5.1.45]

آن مورد تایید قرار گرفت. همچنین، با توجه به کمّی و عینی بودن داده‌ها از تعیین ضریب توافق بین کدگذاران صرف‌نظر شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی (فراوانی و درصد فراوانی در قالب جداول و نمودارها) و استنباطی (آزمون‌های آماری کلموگروف اسمیرنوف، کروسکال والیس و فریدمن) استفاده شد.

یافته‌ها

همانگونه که در جدول ۱ مشاهده می‌شود، ۱۹۸۴۴ منبع در ۳۰۷ پایان‌نامه کارشناسی ارشد مورد مطالعه، استفاده شده است که نشان می‌دهد به‌طور میانگین ۶۴/۶۳ استناد در هر پایان‌نامه کارشناسی ارشد وجود دارد و از این تعداد ۴۴/۱۱ منبع آن فارسی (۶۸٪) و ۲۰/۵۲ منبع غیرفارسی (۳۲٪) است. این نتایج نشان می‌دهد که تفاوت معناداری بین تعداد منابع با زبان فارسی و غیرفارسی در پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد وجود دارد و منابع فارسی به‌طور معناداری بیشتر از منابع غیرفارسی مورد استفاده قرار گرفته‌اند.

همچنین در ۴۴ طرح پژوهشی مورد مطالعه، ۴۱۵۷ منبع استفاده شده است که به طور میانگین ۹۴/۴۷ منبع در هر طرح پژوهشی وجود دارد که ۴۵/۲۷ منبع آن فارسی (۴۸٪) و ۴۹/۲۰ منبع غیرفارسی (۵۲٪) است. نتایج حاصل نشان می‌دهد که تفاوت معناداری بین تعداد منابع با زبان فارسی و غیرفارسی در طرح‌های پژوهشی وجود دارد و منابع غیرفارسی به‌طور معناداری بیشتر از منابع فارسی مورد استفاده قرار گرفته‌اند.

جدول ۱. منابع مورد استفاده در پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد و طرح‌های پژوهشی بر اساس زبان منابع

سند	زبان منابع	فراوانی	مقدار آماری یو من وایتنی	z	سطح معناداری
پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد	فارسی	۱۳۵۴۲	۲/۲۷۲	-۱۰۷/۸۹۴	۰/۰۰۱
	غیر فارسی	۶۳۰۲			
طرح‌های پژوهشی	فارسی	۱۹۹۲	۱/۱۹۹	-۲۵/۰۹۹	۰/۰۰۱
	غیر فارسی	۲۱۶۵			

نتایج جدول ۲ حاکی از آن است که ۵۰۵۰ (۲۵٪) منبع مورد استفاده در پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد مربوط به پنج سال قبل از انتشار سند هستند و ۶۶۷۳ (۳۴٪) مربوط به ۵ تا ۱۰ سال و ۸۱۲۱ (۴۱٪) مربوط به بیش از ده سال قبل انتشار سند هستند. همچنین نتایج نشان داد که تفاوت معناداری بین تعداد منابع پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد بر اساس میزان روزآمدی وجود دارد و منابع مربوط به بیش از ۱۰ سال قبل انتشار سند، به‌طور معناداری بیشتر از منابع مربوط به کمتر از ۵ سال و بین ۵ تا ۱۰ سال قبل انتشار سند، مورد استفاده قرار گرفته‌اند.

نتایج حاکی از آن است که ۱۵۴۰ (۳۷٪) منبع مورد استفاده در طرح‌های پژوهشی مربوط به پنج سال قبل از انتشار سند و ۱۳۳۹ (۳۲٪) مربوط به ۵ تا ۱۰ سال و ۱۲۷۸ (۳۱٪) مربوط به بیش از ده سال قبل انتشار سند هستند. همچنین نتایج نشان داد که تفاوت معناداری بین تعداد منابع طرح‌های پژوهشی بر اساس میزان روزآمدی وجود دارد و منابع مربوط به کمتر از ۵ سال قبل از انتشار سند به‌طور معناداری بیشتر از منابع مربوط به بیش از ۱۰ سال و بین ۵ تا ۱۰ سال قبل از انتشار سند، مورد استفاده قرار گرفته‌اند.

جدول ۲. منابع مورد استفاده در پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد و طرح‌های پژوهشی بر اساس زمان منابع

سند	روزآمدی منابع	فراوانی	خی دو	df	سطح معناداری
پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد	کمتر از ۵ سال	۵۰۵۰	۱۵۱۶۳/۴۶	۲	۰/۰۰۱
	۵ تا ۱۰ سال	۶۶۷۳			
	بیش از ۱۰ سال	۸۱۲۱			
طرح‌های پژوهشی	کمتر از ۵ سال	۱۵۴۰	۲۴۸۵/۶۷	۲	۰/۰۰۱
	۵ تا ۱۰ سال	۱۳۳۹			
	بیش از ۱۰ سال	۱۲۷۸			

جدول شماره ۳، نتایج مربوط به تفاوت بین تعداد منابع مورد استفاده در طرح‌های پژوهشی بر اساس نوع منابع را نشان می‌دهد. نتایج نشان داد که ۱۰۹۱۴ (۵۵٪) منبع مورد استفاده در پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد شامل کتاب هستند و ۵۵۵۶ (۲۸٪) مورد شامل مقاله، ۱۳۸۱ (۱۲٪) شامل پایان‌نامه و رساله، ۱۹۸ (۱٪) شامل وب‌سایت، ۵۵۱ (۳٪) شامل گزارش و طرح پژوهشی و ۲۴۴ (۱٪) شامل کنفرانس‌ها، سمینارها، همایش‌ها، کارگاه‌ها، کنگره‌ها، جزوات درسی و سایر بودند. نتایج نشان داد که تفاوت معناداری بین تعداد منابع پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد بر اساس نوع منابع وجود دارد و منابع در قالب کتاب بطور معناداری بیشتر از سایر منابع مورد استفاده قرار گرفته‌اند.

[Downloaded from cjs.mubabol.ac.ir on 2026-09-05]
[DOR: 20.1001.1.24234710.1397.5.1.5.3]
[DOI: 10.22088/cjs.5.1.45]

جدول ۳. منابع مورد استفاده در پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد بر اساس نوع منابع

نوع منابع	فراوانی	خی دو	Df	سطح معناداری
مقاله	۵۵۵۶	۱۳۳۰۴/۷۲۱	۵	۰/۰۰۱
کتاب	۱۰۹۱۴			
پایان‌نامه و رساله	۲۳۸۱			
وب‌سایت‌ها	۱۹۸			
گزارش و طرح پژوهشی	۵۵۱			
کنفرانس‌ها، سمینارها، همایش‌ها، کارگاه‌ها، کنگره‌ها، جزوات درسی و سایر	۲۴۴			

جدول شماره ۴، نتایج مربوط به تفاوت بین تعداد منابع مورد استفاده در طرح‌های پژوهشی بر اساس نوع منابع را نشان می‌دهد. یافته‌ها نشان می‌دهد که ۲۰۱۲ (۴۸٪) منبع مورد استفاده در طرح‌های پژوهشی کتاب هستند و ۱۷۰۴ (۴۱٪) مورد مقاله، ۲۰۸ (۵٪) مورد پایان‌نامه و رساله، ۴۳ (۱٪) مورد وب‌سایت، ۱۰۸ (۳٪) مورد گزارش و طرح‌های پژوهشی و ۸۲ (۲٪) منبع مورد استفاده شامل کنفرانس‌ها، سمینارها، همایش‌ها، کارگاه‌ها، کنگره‌ها، جزوات درسی و سایر بودند. همچنین نتایج نشان داد که تفاوت معناداری بین تعداد منابع طرح‌های پژوهشی بر اساس نوع منابع وجود دارد و منابع در قالب کتاب بطور معناداری بیشتر از سایر منابع مورد استفاده قرار گرفته‌اند.

جدول ٤: منابع مورد استفاده در طرح‌های پژوهشی بر اساس نوع منابع

نوع منابع	فراوانی	خی دو	df	سطح معناداری
مقاله	۱۷۰۴	۲۰۳۷/۰۰۷	۵	۰/۰۰۱
کتاب	۲۰۱۲			
پایان‌نامه و رساله	۲۰۸			
وب سایت‌ها	۴۳			
گزارش و طرح پژوهشی	۱۰۸			
کنفرانس‌ها، سمینارها، همایش‌ها، کارگاه‌ها، کنگره‌ها، جزوات درسی و سایر	۸۲			

بحث و نتیجه‌گیری

یافته‌های تحقیق نشان داد که در ۳۰۷ پایان‌نامه کارشناسی ارشد، منابع فارسی بطور معناداری بیشتر از منابع غیرفارسی مورد استفاده قرار گرفته‌اند. بیشتر از دو سوم منابع مورد استناد در پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد، به منابع فارسی اختصاص یافته است که می‌تواند چندین دلیل مختلف داشته باشد. یکی از این دلایل دسترسی ساده به منابع فارسی نسبت به منابع غیرفارسی است، بطوری که بیشتر منابع فارسی به صورت رایگان و یا با هزینه اندک در اختیار پژوهشگران قرار دارند. دلیل دیگر می‌تواند به علت توانایی پایین دانشجویان در زبان انگلیسی باشد که این مساله سبب گردیده است تا آنان ترجیح دهند که بجای ترجمه منابع غیرفارسی، به منابع فارسی اکتفا کنند. این نتایج با یافته‌های خالقی و همکاران، همایی و همکاران و علی گل و همکاران، غیر همسو است. دلیل این موضوع این است که در این تحقیقات جامعه مورد نظر تحلیل استنادی مقالات نشریات بوده‌اند که با توجه به اینکه مقالات توسط نشریات داوری می‌شوند، نویسندگان از مقالات غیرفارسی بیشتری برای افزایش احتمال پذیرش استفاده می‌کنند.

Rosenberg نیز با تحلیل استنادی پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد و دکتری جامعه شناسی و مردم شناسی اورشلیم نشان داد زبان غالب استفاده شده زبان انگلیسی بود با توجه به اینکه زبان این کشور اردو است و نشان می‌دهد استفاده از منابع با زبان غیراردو در پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد و دکتری بیشتر است و با نتایج پژوهش حاضر ناهمخوان است (۱۱). اگرچه پژوهش‌های بالا را نمی‌توان در مقام مقایسه دقیق قرار داد، زیرا دارای جامعه متفاوت هستند، با این حال دو پژوهش در داخل ایران بر زبان منابع پایان‌نامه‌ها تمرکز کرده‌اند.

سیدین و باب الحوائجی با تحلیل محتوای پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع رسانی برخی از دانشگاه‌های آزاد، گزارش کردند که حدود ۷۰/۰۶٪ از منابع استفاده شده فارسی و ۲۹/۹۴٪ لاتین بوده‌اند که کاملاً با پژوهش حاضر همخوان است (۹). این پژوهش با توجه به اینکه روی واحدهای دانشگاه آزاد انجام شده شباهت بالایی به پژوهش حاضر دارد که نتایج این پژوهش را تایید می‌کند. از طرفی در مطالعه زندیان و آشوری به بررسی محتوای استنادی پایان‌نامه‌های رشته تربیت بدنی دانشگاه تهران پرداخته شده که ۳۶/۷۱٪ از منابع فارسی و ۶۳/۲۹٪ لاتین بودند (۶). از جمله دلایل برای ناهمخوانی این پژوهش با پژوهش حاضر این موضوع می‌تواند باشد که این پژوهش روی یک رشته جدیدتر در ایران (تربیت بدنی) و همچنین معتبرترین دانشگاه ایران انجام شده است.

در پژوهش اخوتی و همکاران با عنوان تحلیل استنادی ده سال تولیدات علمی دانشکده دندانپزشکی کرمان نشان دادند میانگین استناد در هر پایان‌نامه ۳۹/۲۵ گزارش شده است که در مقایسه با میانگین تعداد استنادات این پژوهش (۶۴/۶۳ استناد برای هر پایان‌نامه) در سطح پایینی قرار دارد (۱۷).

[Downloaded from cjs.mubabol.ac.ir on 2026-09-05]
[DOR: 20.1001.1.24234710.1397.5.1.5.3]
[DOI: 10.22088/cjs.5.1.45]

اگرچه در مورد پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد، شاهد این نتایج بودیم، اما در مورد طرح‌های پژوهشی این نتایج کاملا متفاوت است. بطوری که منابع غیرفارسی بطور معناداری بیشتر از منابع فارسی مورد استفاده قرار گرفته است. همانگونه که مشاهده می‌شود برخلاف پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد، در طرح‌های پژوهشی درصد منابع غیرفارسی بیشتر از منابع فارسی است. در این زمینه هم می‌توان چندین دلیل محتمل را گزارش کرد. اول، به دلیل اینکه مجریان و همکاران طرح‌های پژوهشی از اعضای هیات علمی دانشگاه هستند و نسبت به دانشجویان کارشناسی ارشد دارای توانایی بالاتری در زبان انگلیسی هستند، به همین دلیل استفاده از منابع غیرفارسی و ترجمه آن برای آنها به مراتب ساده‌تر می‌باشد و می‌توان تقویت کننده دلیل استفاده کمتر از منابع غیرفارسی در پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد به دلیل توانایی پایین دانشجویان هم باشد. دوم، موضوعات طرح‌های پژوهشی به مراتب جدیدتر و نوتر از موضوعات پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد هستند و به همین دلیل کمتر به این موضوعات در داخل کشور پرداخته شده است و به همین جهت منابع کمتری در آن حوزه وجود دارد که اعضای هیات علمی را مجبور به استفاده بیشتر از منابع غیرفارسی می‌کند. سوم، منابع غیرفارسی (به ویژه مقالات ISI) دارای کیفیت بالاتری نسبت به منابع فارسی هستند و با توجه به درک و علاقه اعضای هیات علمی به منابع معتبرتر، استفاده از منابع غیرفارسی ترجیح داده می‌شود. چهارم، یکی از قوانین تسویه طرح‌های پژوهشی، چاپ مقاله علمی پژوهشی معتبر است که این مورد در مورد پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد اجبار ندارد و به همین جهت طرح‌های پژوهشی باید دارای غنای علمی بالاتر و متناسب با آن منابع بروز و باکیفیت‌تر باشد.

نتایج پژوهش حاضر با یافته‌های خالقی و همکاران (۱۴)، همایی و همکاران (۱۵)، علی گل و همکاران (۱۶)، زندیان و آشوری (۶) و Rosenberg (۱۱) همسو است و تنها با پژوهش سیدین و باب‌الحوائجی (۹) ناهمسو است که دلیل آن نیز جامعه پژوهش آنهاست. در پژوهش سیدین و باب‌الحوائجی فقط پایان‌نامه‌ها مورد بررسی قرار گرفته‌اند ولی در پژوهش حاضر علاوه بر پایان‌نامه‌ها طرح‌های پژوهشی نیز مورد بررسی قرار گرفت که قاعدتاً با توجه به اینکه طرح‌های پژوهشی توسط اعضا هیات علمی نگاشته می‌شوند و با توجه به ویژگی‌های علمی متفاوت آنان با دانشجویان، از مقالات غیرفارسی بیشتری برخوردار می‌باشند.

همانگونه که اشاره شد در پژوهش حاضر میانگین ۹۴/۴۷ منبع به ازای هر طرح پژوهشی است که تقریباً ۵۰٪ بیشتر از میانگین تعداد استناد پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد است. این موضوع در پژوهش Tonta & Umut نیز گزارش شده است. در آن پژوهش نشان داده شده است که پایان‌نامه‌های دکتری ۲/۵ برابر پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد به منابع استناد کرده‌اند (۱۳).

یکی از مواردی که بر کیفیت پژوهش‌ها تاثیر مثبت دارد، استفاده از منابع به‌روزتر و همگام بودن با علم روز دنیا است و تنها در برخی موارد تاریخی یا کمبود منابع، استفاده از منابع قدیمی‌تر توصیه می‌شود. این در حالی است که دانشجویان کارشناسی ارشد بیشتر از منابع قدیمی استفاده کرده‌اند و استفاده از منابع به‌روزتر روند نزولی دارد. اگرچه درصد استانداردی برای استفاده از منابع بروز وجود ندارد، با این حال هرچه این درصد میزان بالاتری داشته باشد بر کیفیت پژوهش می‌افزاید. از طرفی نتایج نشان داد که تفاوت معناداری بین تعداد منابع طرح‌های پژوهشی بر اساس میزان روزآمدی وجود دارد بطوری که علاوه بر استفاده از منابع غیرفارسی در طرح‌های پژوهشی، استفاده از منابع به‌روزتر نیز در طرح‌های پژوهشی بیشتر است و دقیقاً بر خلاف پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد دارای روند صعودی در استفاده از منابع بروز می‌باشد.

نتایج نشان داد که کتاب‌ها قالب اصلی منابع اسناد تحقیقی (پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد و دکتری) دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمانشاه را تشکیل می‌دهند و مقاله به عنوان دومین اولویت قرار گرفته است. دیگر منابع نیز درصد بسیار اندکی از منابع اسناد تحقیقی را شامل می‌شود. این نکته قابل ذکر است که استفاده از مقاله، خصوصاً مقالات مربوط به نشریات معتبر دارای اولویت کیفی بالاتری است و هرچه استفاده از مقالات به عنوان منابع، سند پژوهشی بیشتر باشد، بر کیفیت آن می‌افزاید و کتاب با توجه به اینکه دیدگاه‌های شخصی در آن ثبت شده و از منابع سال‌های بسیار دورتر استفاده کرده، نمی‌تواند کارایی مقالات را داشته باشد و استفاده از کتاب به عنوان منبع قالب نمی‌تواند مثبت ارزیابی شود. با این حال در مورد طرح‌های پژوهشی تفاوت چندانی بین استفاده از منبع کتاب و مقاله وجود ندارد و این تفاوت در مورد پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد بسیار زیاد است (استفاده از کتاب دو برابر استفاده از مقاله). نتایج تحقیق حاضر با یافته‌های همایی و همکاران (۱۵)، Rosenberg (۱۱)، Shams & Dixon (۱۸)، Tonta & Umut (۱۳) و Kushkowski و همکاران (۱۹) همخوانی دارد، بطوری که در مجموع این تحقیقات، کتاب به عنوان بیشترین منبع مورد استفاده قرار گرفته است و مقالات نشریات به عنوان اولویت دوم بوده‌اند. با این حال در سایر تحقیقات نیز (۲۰)؛ (۱۴)؛ (۴)، (۶)؛ (۲۱)؛ (۱۰)؛ (۱۲) کتاب ها و مقالات نشریات جز دو منبع پرکاربرد هستند و فقط جای آنها عوض شده و مقالات به عنوان پراستفاده‌ترین منابع گزارش شده‌اند که به جامعه تحقیق آنها مربوط می‌شود.

بطور کلی می‌توان گفت که استانداردی برای تحلیل استنادی اسناد پژوهشی از جمله پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد و طرح‌های پژوهشی وجود ندارد و نمی‌توان اظهار نظر دقیقی در مورد کیفیت استنادی اسناد ارائه کرد. لذا فقط می‌توان نتایج را در مقام مقایسه مورد ارزیابی قرار داد که در مجموع به نظر می‌رسد که اسناد پژوهشی دانشگاه آزاد واحد کرمانشاه از وضعیت خوبی، خصوصاً در بخش طرح‌های پژوهشی برخوردار باشد (استفاده از منابع غیرفارسی بیشتر و منابع به‌روزتر و همچنین استفاده از منابع در قالب مقاله در حد بالا). با این حال با توجه به کثرت پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد، این اسناد در حد مطلوبی نیستند و پیشنهاد می‌گردد معاونت پژوهشی واحد در جهت افزایش کیفیت استنادی آن همت بیشتری گمارد تا در آینده شاهد ارتقا شاخص‌های استنادی مطلوب در اسناد پژوهشی باشیم.

[Downloaded from cjs.mubabol.ac.ir on 2026-09-05]
[DOR: 20.1001.1.24234710.1397.5.1.5.3]
[DOI: 10.22088/cjs.5.1.45]

References

1. Kumar K. Research Methods in Librarianship and Information Science. Translation by Rahadost F, Khosravi F. Tehran: National Library of the Islamic Republic of Iran 2011; p: 5. [In Persian]
2. Sabktakin N. Citation analysis of professional doctoral theses from the viewpoint of theses of the same field. [MSc Thesis]. Tarbiat Modares University. 1995. [In Persian]
3. Ghahnaviyeh H, Movahedi F, Yarmohammadian MH, Ajami S. Content and Citation Analysis of Articles Published in the Journal of "Health Information Management". Health Information Management 2011; 8(1): 86-96. Available at: http://him.mui.ac.ir/index.php/him/article/view/218/314. [In Persian]
4. Garfield E. "How to cite?" Translation by Faraj Pahloo AH. Journal of Educational Sciences and Psychology, Shahid Chamran University Ahvaz 1997; 3, 4(1-2): 127-141.
5. Rubin RE. Foundations of library and infromantion science. 2nd ed. NewYork: Neal – Schuman. 2004.
6. Zandiyan F, Ashori N. The study of adaptation of citation citations of physical education field of Tehran University during the years 2002-2006 with library inventory and scientific publications of faculty members. Sport Management 2009; 3: 151-65. Available at: https://www.virascience.com/article/62777. [In Persian]
7. Motaghi Dadgar A, Karimi R, Ebadelah Amoghin J. Citation Analysis of Articles 30 issue of the Journal of Theological Studies published between 1989 to 2008. Qom University of Medical Sciences Journal 2009; 11(1): 287-314. Available at: http://pfk.qom.ac.ir/article_195_0e7da94396c0e1619ad1d4bbe4e6e949.pdf. [In Persian]
8. Salem Z, Rezaeaian M, Valinejad M. Survey on Citations Used in the Dentistry Students, Theses in Rafsanjan University of Medical Sciences During 1998-2012. Journal of Rafsanjan University of Medical Sciences. 2013; 12 (5): 389-398. Available at: http://journal.rums.ac.ir/article-1-1810-en.html. [In Persian].
9. Seyedin SM, Babalhavaeji F. Content Analysis of Thesis Master's Degrees in Library and Information Science of Islamic Azad University of Tehran North Branch, Sciences and Researches of Tehran, Sciences and Researches of Ahwaz and Hamedan, 1993-2007. Research on Information Scienc & Public Libraries 2009. 15(1): 95-121. Available at: https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=105034 [In Persian].
10. Condic KS. Citation analysis of student dissertations and faculty publications in reading and educational leadership at Oakland University. Journal of Academic Librarianship. 2015; 41(5): 548-57.
11. Rosenberg Z. Citation analysis of MA theses and Ph. D. dissertations in sociology and anthropology: An assessment of library resource usage. The Journal of Academic Librarianship. 2015: 41(5): 680-88.
12. Becker DA, & Chiware ER. Citation analysis of masters' theses and doctoral dissertations: balancing library collections with students' research information needs. The Journal of Academic Librarianship. 2015; 41(5), 613-20.
13. Tonta Y, AL U. Scatter and Obsolescence of Journals Cited in Theses and Dissertations of Librarianship. 2004. Available at: http://yunus.hacettepe.edu.tr/~umutal/publications/l&isr.pdf
14. Khaleghi N, Latifi L, Alipour Nodoushan Kh. Citation Analysis of Articles of the Journal of Qom University of Medical Sciences during 2007-2013, Iran. Qom University of Medical Sciences Journal 2014; 8(5): 74-80. Available at: http://journal.muq.ac.ir/article-1-404-en.html. [In Persian].
15. Homaei B, Soleymani R, Afshar E. Citation Analysis of Articles: Philosophical Knowledge Research Quarterly Journal (No. 1 to 30). Pazhuhesh 2011-12; 3(1): 175-94. Available at: http://ensani.ir/file/download/article/20130115083621-9711-37.pdf. [In Persian].
16. Aligol M, Amanollahi A, Farshad AA. Citation and quantitative analysis for articles of "Iran Occupational Health" journal affiliated to Tehran University of Medical Sciences. Iran Occupational Health 2011; 8(3): 5-13. Available at: http://ioh.iums.ac.ir/article-1-517-fa.pdf. [In Persian].

[Downloaded from cjs.mubabol.ac.ir on 2026-09-05]
[DOR: 20.1001.1.24234710.1397.5.1.5.3]
[DOI: 10.22088/cjs.5.1.45]

17. Okhovati M, Bazrafshan A, Bazrafshan MS, Malekpour Afshar R. 10 Years Citation Analysis Of Dentistry Theses And Selected Scholarly Papers At Kerman University Of Medical Sciences. Journal of Payavard Salamat 2014; 8(1): 1-12. Available at: https: http://payavard.tums.ac.ir/article-1-5261-en.html [In Persian]
18. Antoun Shams ML, Dixon, LS. Mapping selected general literature of international nursing. J Med Libr Assoc 2007; 95(1): 1-5. Available at: https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1773024/
19. Kushkowski JD, Parsons KA, Wiese WH. Master's and doctoral thesis citations: Analysis and trends of a longitudinal study. Portal: Libraries and the Academy. 2003; 3(3): 459-79. Available at: https://muse.jhu.edu/article/45648/summary.
20. Sadeghi H, Jalaeefar M, Sharifzadeh Gh. Collaborative Citation Analysis and Accuracy Degree of Vancouver Style Application in References Of The Scientific Journal of Birjand University Of Medical Sciences: Short Communication. Journal of Birjand University of Medical Sciences 2015; 22(1): 76-82. Available at: http://journal.bums.ac.ir/article-1-1672-en.html. [In Persian].
21. Mahmodi Z, Okhovati M. Citation Analysis of Articles Appearing in Five Persian Language Scientific Journals on Library and Information Sciences from 2002-2006. Iranian Journal of Information Processing and Management 2009; 24 (2): 55-71. Available at: http://jipm.irandoc.ac.ir/article-1-31-en.html. [In Persian].

[Downloaded from cjs.mubabol.ac.ir on 2026-09-05]
[DOR: 20.1001.1.24234710.1397.5.1.5.3]
[DOI: 10.22088/cjs.5.1.45]